

Den Mombæk Møller

Det er en mørk februar dag i det år 1671. Tøbruddet er for alvor begyndt, og de små bække, der løber ud i Mombæk Mølle dam ved Kibæk, er svulmet op til brede åer. Dammen kan næsten ikke tage mere vand, og dæmningen er lige ved at sprænges.

Inde i møllegårdens skænkestue sidder mølleren alene ved det lange egetræsbord. Hans sind er mørkt, og engang imellem stønner han højt, mens han flytter sig uroligt paa bænken. Det er, som om denne mørke storm- og regnfulde dag varsler ham noget ondt, og hans tanker krydser frem og tilbage. Tiderne er dårlige, og efter rygterne at dømmen bliver det vel værre end tilforn, thi det siges, at den kongelige majestæt Christianus Quintus har svært lyst til at komme i lag med svensken.

Mølleren tænker med rædsel. på svenskekrigen i kongelig majestæts faders dage, og et særligt billede tegner sig med frygtelig styrke for hans indre blik. Han forsøger at jage det fra sig, men det lykkes ikke, og samtidig trænger tankerne om hans elendige pengeforhold sig også ind på ham. Han er næsten blevet ruineret herude på denne magre midtjyske egn, så han nu til stadighed har gæld at drages med.

Han raser i tanken mod en skurk, som folk kalder Jens Fribytter, og som vil presse penge af ham til hver tid. Alt ser så håbløst ud.

Da han i sin tid købte møllen, var han næsten ejer af en skæppe penge. Nu ejer han intet, og det er, som om alt går ham imod. Der var ingen lykke ved de mange dalere, han engang ejede. Han gyser ved tanken om, hvorledes han kom i besiddelse af dem. Armoden er nemlig ikke det værste, der plager ham. Nej, samvittigheden har i årevis gnavet på hans sjæl. Den er ofte lige ved at tage livet af ham, og skrækkelige billeder af tildragelser står som fastskåret i hans hukommelse.

Det er i svenskekrigens dage, han er møllersvend hjemme i sin fars vandmølle. En nat kommer en ung mand til møllekroen og beder de gode møllerfolk om at køre ham nogle mil nordpå. Han har hørt, at møllerfolkene er behjertede mennesker, der har hjulpet mange i disse strenge krigstider.

Han betror dem også, at han har nedgravet et skrin nede ved åbrinken, og at det indeholder penge og sølvtøj. Skrinet og indholdet er en arv efter hans far, som indtil sin død var præst oppe nordpå, og det skal opgraves og køres nordpå for ikke at falde i svenskens hænder.

Mølleren flytter sig igen urolig på bænken og forsøger at jage de onde syner bort, men han kan ikke. billedet ruller videre.

Det blev ham, som kom til at køre med den unge mand, og så meldte de frygtelige tanker sig: Kunne han nu på en eller anden måde få fat i disse penge, var han en rig mand og kunne købe sig et godt mølleværk.

Derefter var det forfærdelige sket. Skrinet var gravet frem og læsset på vognen, og da de kørte over åen, var et lille skub nok til at vælte den unge mand ud i den hvirvlende strøm.

Mølleren kan endnu høre mandens fortvivlede skrig for sig og se vandet lukke sig over hans hoved. Møllerens forældre havde ikke anet noget ondt og havde troet, den unge mand sendt vel af sted. At der længere vestpå i et andet sogn drev et lig i land, havde ingen gjort noget ud af. Det var jo urolige tider.

Siden denne nat havde samvittigheden pint ham både dag og nat, og det blev ham umuligt at holde ud at bo længere på sin hjemegn. Så havde han købt møllen her på denne øde egn og stillet skrinet ind i et hemmeligt rum, men det frygtelige skrin havde anklaget ham, hver gang han havde hentet en sølv mønt.

Måske kunne han have dulmet sin samvittighed med brændevin og livlig omgang med egnens folk, hvis ikke endnu en forbrydelse, som han havde begået for at dække over den første, havde gjort ham sky over for mennesker, så han end ikke turde have en kvinde i huset hos sig.

Inde i stuen høres vandets fossen over vandhjulet, og det forfaldne mølleværk knager i sine sammenføjninger, når det store kronhjuls slidte trætænder griber ind i kværnhjulets stavtræk. Mølleren udstøder en sagte jamren. Denne knagende lyd minder ham om det forfærdelige, der skete i møllen for nogle år siden. Han prøver at rejse sig fra bænken. Bare han dog kunne glemme, men nej - billedet har brændt sig fast i hans bevidsthed. Det er som om en usynlig hånd tegner det næsten med flammeskrift, så det brænder ham lige ind i sjælen.

Det var det første år, han boede i møllen. En mørk nat bankede en meget forkommen kvinde på hans rude og bad om husly. Skønt han havde kviet sig ved at få kvinden indenfor, havde han dog lukket hende ind og lovet, at hun kunne blive i nogle dage.

Næste dag havde hun betroet ham, at hun var datter af præsten hr. Peder i Brande, som hadede svenskerne af et godt hjerte. Både hun og hendes far var blevet bortført af soldaterne, men det lykkedes hende at flygte efter lang tids fangenskab. Hvorledes det var gået hendes far, anede hun ikke, da hun havde været ført langt nordpå.

Hun havde søgt tilflugt hos en familie, hvortil hendes trolovede var ventet, og disse mennesker skulle opbevare et skrin med penge og sølvtøj

for ham. Imidlertid var den unge mand sporeløst forsvundet, og derover var hun blevet helt ude af sig selv. Hun søgte alle vegne efter ham, så hun knapt undte sig ro dag eller nat.

Efter at have hørt pigens fortælling havde mølleren straks været klar over, at hendes trolovede var den selvsamme, som han hin ulyksalige aften havde styrtet i åen, og han havde besluttet, at hun skulle skaffes af vejen inden næste morgen.

Hvorledes det var gået til, var det ham den dag i dag ubegribeligt, men samme aften, da kun de to var hjemme i møllen, og han selv stod ude ved kværnen, var pigens kommet farende ind til ham i det vildeste sindsoprør. Hun havde fundet skrinet og straks genkendt både dette og en sølvske, som hun rystende af raseri holdt frem for ham:

- Elendige skurk, skreg hun, det er dig, der har myrdet min trolovede!

Han havde følt det, som om gulvet gled bort under ham, men det stod ham straks klart, at han måtte handle hurtigt, hvis hans onde gerning ikke skulle blive åbenbaret. Der var jo kun de to i møllen, og hun stod lige foran det store kronhjul. Et lille skub var - ligesom hin aften ved åen - nok til at skaffe et forfærdeligt vidne af vejen, og skulle der komme uventede folk ind i møllen, ja så kunne det vel forklæres som en ulykke.

Han havde knapt vidst af sig selv at sige, før et kvindeskrig så skingrende, at det overdøvede kværnens buldren, lød gennem møllen. En knasende lyd havde lydt for hans øren, idet pigens legeme klemtes fast mellem de store hjul. Det havde knaget i træværkets sammenføjninger. Et øjeblik efter var mølleværket standset ...

Han havde handlet hurtigt. Stigbordet var blevet lukket, hjulene krænget tilbage, pigens legeme frigjort og gravet ned i mølledæmningen.

På mindre end en time havde han udslettet alle sporene efter sin gerning.

Mølleren bøjer sig hen over bordet i den dybeste vån̄de og fortvivlelse. To menneskelig har han sendt i døden, ja måske er han skyldig overfor et tredie.

Præsten hr. Peder i Brande var ganske vist nået hjem fra sit fangenskab, men datterens uvisse skæbne havde helt formørket hans sind, og en søndag morgen havde menigheden fundet ham i kirkens våbenhus, hvor han havde aflivet sig ved at hænge sig i dørkarmen.

Mølleren er lige ved at segne under sin skyldfølelse. Det er jo hans skyld, at præsten ikke genså sin datter, men hvad skal han gøre? Skal han melde sig selv til øvrigheden for at få fred i sit sind? Han ved, at det vil koste ham halsen, og så har han regnskabet med Vorherre tilbage. Mon Vorherre vil tilgive ham alle disse gruelige gerninger?

Det er umuligt for ham at tage en bestemt beslutning, og han bøjer sig igen hen over bordet og stønner. Det er skrækkelige minder, og han er klar over, at han snart mister forstanden. Sæt nu, at tøjbruddet sprænger dæmningen, hvad vil der så ske? Bare han dog aldrig havde begravet liget der.

- Sikke Herrens vejr!

Mølleren farer forskrækket op. Jens Fribytter står foran ham og griner ondt.

- Ja så er det jo altså i dag, du skal betale de firs dalere, jeg har til gode, hvis jeg ikke skal jage dig ud af møllen. Skynd dig nu at få betalt, jeg vil helst af sted, inden dæmningen skrider, jeg lider ikke at blive våd.

Jens griner ondt igen. Mølleren er blevet ligbleg. Han tager sin snøreping frem og ryster indholdet ud over bordet.

Det er de sidste dalere, han har, og da Jens har talt dem, mangler der seks dalere og nogle skillinger, men han ser ud til at være tilfreds med, at han fik så mange, hvad han slet ikke havde regnet med.

- Dæmningen skrider!!

Møllerdrengen kommer farende ind i stuen, han er ganske hæs af at råbe. Mølleren farer op, så bordet vælter, og han styrter ud af stuen.

Vandet vælter sig som en syndflod gennem dæmningsbruddet, og åbningen bliver større og større. Møllerens ansigt er stivnet af skræk. Snart vil vandet bortrive dæmningen helt hen til det sted, hvor jorden skjuler hans sidste forbrydelse. Mere og mere af jorden skylles bort, og - nu når det stedet.

Næsten alt vandet er løbet ud af dammen, og ovre på den anden side af den åbning, vandet har skyllet i dæmningen, er et menneskeskelet kommet til syne. Med det dybeste udtryk af rædsel stirrer mølleren på ofret for sin sidste forbrydelse.

- Han har myrdet hende! hylér Jens Fribytter vild af skræk. Hent sognefogeden! råber han, idet han baner sig vej gennem den flok mennesker, der er kommet til stedet for at se på ulykken.

Sognefogeden fra Agersig er kommet til stedet. Mølleren er faldet i afmagt, og med hjælp af et par bønder kører sognefogeden ham til Tanderup fangehul.

Tiden er gået og endskønt den hellige juletid nærmer sig, vil mølleren ikke bekende, men fastholder, at det må være røvere og voldsmænd, som har huseret på egnen, der har nedgravet liget i dæmningen for at lede mistanken hen på ham.

Hvad mølleren gruer allermost for er, at Jens Fribytter en dag skal stå frem og vidne mod ham. Han har jo et par gange overrasket ham, mens han i sin kvide har siddet og talt højt med sig selv. Måske har han på den måde åbenbaret sine forbrydelser over for det ækle menneske. Mølleren er i det dybeste oprør, og ofte er han lige ved at give op og bekende sin skyld, men han gør sig igen hård for om muligt at redde sin hals.

Det er den højhellige juledag 1671. Mølleren sidder på sin træbriks i fangekælderen, da nordøstenvinden pludselig fører lyden af klokkeklang ind gennem det åbne lufthul i kælderen. Det er Snedbjerg kirkeklokke, der kalder sognets folk til julegudstjeneste.

Da er det, som om der sker noget i møllerens sind. Han tænker på barndomstiden i sit gode hjem, da han endnu ejede den rene samvittighed i sit barnehjerte og sammen med sine forældre gik til julegudstjeneste. Han stønner i fortvivlelse, samvittigheden er vågnet, nu skal alt kendes, selv om det koster ham halsen.

Blot han dog kan redde sin sjæl fra fortabelsen!?

Han slår med kraftige slag på døren, og snart viser fangevogteren sig.

- Hent præsten! skriger mølleren. Jeg har myrdet hende, og jeg vil bekende min synd for ham.

Fangevogteren fjerner sig hurtigt, og mølleren sidder igen alene. Tiden forekommer ham lang som en evighed.

I løbet af eftermiddagen kommer præsten og birkedommeren ned i kælderen til ham. Mølleren bekender sin skyld i stor ve og vånde og beder præsten bede for hans sjæls frelse. Præsten taler til ham om røveren på korset, som fik tilgivelse for sin store skyld, og det er, som om der bliver fred i møllerens sind. Da præsten og birkedommeren går bort, sidder han med foldede hænder. Han har lagt sin skæbne i den Almægtiges hånd.

Dommen over mølleren er fuldbyrdet. Inde i skriverstuen på Tanderup sidder birkedommeren og stirrer tankefuld på det gamle standur, som møjsommeligt hager sig frem gennem tiden. På bordet foran ham ligger den store protokol med de gulnede blade, hvor han med sin skrattende gåsepen for lidt siden har noteret:

*25 May Anno Domini 1672 Clochen Tii Slætt
Haffuer Jey, Birchedommer thill Høyriis udi
Hamrum Hærrit, ved Vaar Ting Snedbiereg
Mølleren aff Mombech ved Bøddel ladit rette,*

*That Hannom Haltzen feck gjennemhugt,
Hannum thil Straff aff Hannum begangne tuende
Misgjerninger.*

EFTERSKRIFT

Historien om mølleren, der blev halshugget for sine misgerninger, bygger på en virkelig hændelse, ligesom det er historisk korrekt, at Brandepreæsten hængte sig i våbenhuset.

Museumsforstander H.P. Hansen, Herning, fandt under en gennemgang i Rigsarkivet af Bøvling amts jordebogsregnskab en kopi af vurdering og skifte over gods,

*... som fandtez effter Hans Nielszen Møller, som for Reten
paa Løfuerdagen nest afvigt her paa Tingsted for sine øfuet
Miszgierninger blef paadømt och der effter ved Sværdet blev
justificeret«.*

Desværre er Hammerum herreds tingbøger først begyndt nogle år senere og landstingets arkivalier fra den tid giver ingen oplysninger om anklagerne og rettergangen.

Af skiftet over mølleren ses, at han nok er blevet halshugget i sine bedste klæder, for i hans besiddelse fandtes kun 1 hvidegraa Klædes Kjole, 1 par gl. sorte Læderbukser, 1 gl. Lædertrøje, 1 par sorte Læder Underbukser og 1 par uldne Strømper. Han skyldte 6 Mk 4 Sk. til Jens Rasmussen (kaldet Frihytter), der sidst havde tilhold hos Laurids Kristensen ved Assing kirke.

I J. M.Kjærsig og Johan C. Sulkjærs bog »Assing sogn« anføres, at Kibæk Mølle omtales 1683. Møllekværnen var da helt brøstfældig. Der var vand nok både sommer og vinter, men da møllen alene søges af Assing mænd, er der ofte mangel på »målegæster«.

Den Mombæk Møller
AF J. VEJEN LARSEN
Hftet er illustreret af Per Illum
Tryk og udgivet 1981 hos
Broløs Grafisk Form & Tryk, Gjellerup

Jens Vejen Larsen, Toftevej 7, Løjtofte, 4900 Nakskov, er født 1895 i Bukkjær i Assing sogn, hvor han voksede op sammen med sin 4 år ældre broder Lars Krog. Begge brødre byggede violiner, og efter skolegangen kom Jens Vejen Larsen i håndværkerlære. Han blev senere uddannet som klavermester og instrumentmager. Ved at rejse rundt til kunderne fik han fat i mange gamle overleveringer og sagn, og han har skrevet et utal af artikler om gamle dage i dag- og ugeblade. Jens Vejen Larsen drev en musikhandel i Ringkøbing gennem 45 år, men måtte på grund af helbredet holde op og bor nu på Lolland.